

UTJECAJ ZANEMARIVANJA NA ŠKOLSKI USPJEH DJETETA

Vinko Čatipović, Marija Čatipović, Darko Novalić

Opća bolnica Bjelovar, Djelatnost za psihijatriju (Vinko Čatipović, dr. med.),
Specijalistička pedijatrijska ordinacija dr. Marija Čatipović (mr. sc. Marija Čatipović, dr.
med.), Opća bolnica Bjelovar, Djelatnost za zaštitu zdravlja djece i mladeži (Darko
Novalić, prof. psihologije)

Adresa za dopisivanje: Vinko Čatipović, Borisa Papandopula 26, 43000
Bjelovar.

SAŽETAK

Cilj rada je bio utvrditi utjecaj zanemarivanja djece na njihov školski uspjeh. Anketirano je 115 učenika dviju srednjih škola u Bjelovaru. U upitniku su oblici zanemarivanja definirani prema odredbama Obiteljskog zakona, a akademski uspjeh je određen odličnim uspjehom na kraju prethodne školske godine i uspjehom na školskim natjecanjima. Nije utvrđena razlika u školskom uspjehu između dviju skupina ispitanika. Djeca na zanemarivanje ne moraju reagirati isključivo destruktivnim modelom ponašanja, već i «pretjerano dobrom prilagodljivošću». Dio zanemarene djece u školi formira utočište i mjesto osobne afirmacije. Nedostatak značajnih razlika između analiziranih skupina i previsok broj djece koja su afirmirala zanemarivanje ukazuju i na nepouzdanost izolirane primjene izabranih kriterija zanemarivanja.

Ključne riječi: zanemarivanje, školski uspjeh

UVOD

Zanemarivanje podrazumijeva različite oblike nezadovoljavanja djetetovih osnovnih potreba poput odgovarajuće prehrane, odjeće, medicinske skrbi, školovanja, ostavljanja djece koja su premlada da se brinu o sebi sami kod kuće. Olwenson govori o opetovanom i trajnom izlaganju određene osobe negativnim postupcima pri čemu negativni postupak definira kao hotimično zadavanje ili nastojanje da se zada ozljeda ili neugodnost drugome, a negativni postupci mogu se izvesti riječima i/ili tjelesnim dodirom, ali i bez toga, npr. nepristojnim kretnjama, namjernim isključenjem iz skupine ili odbijanjem da se udovolji željama druge osobe (1). Često se sa zanemarivanje kombinira s emocionalnim zlostavljanjem. Emocionalno nasilje se određuje kao kronični stav ili postupanje koje ometa razvoj djetetove pozitivne slike o sebi (2). Obiteljski zakon (3) i Kazneni zakon RH (4) daju pravne odrednice navedenih pojmova.

Posljednjih godina u Hrvatskoj bilježimo porast broja evidentiranih slučajeva zanemarivanja djece (5,6,7,8). Nadamo se da to ne znači porast zanemarivanja djece već veću senzibiliziranost cjelokupnog društva i posljedično lakše i češće prijavljivanje zamijećenog zanemarivanja.

Zanemarivanje djece može štetiti djetetovu kognitivnom i socijalnom razvoju. Na temu zanemarivanja anketirali smo 115 učenika dviju srednjih škola u Bjelovaru, s ciljem utvrđivanja odnosa zanemarivanja i školskog uspjeha. Pretpostavljali smo da će djeca izložena roditeljskom zanemarivanju pokazati slabiju školski uspjeh u odnosu na ostalu djecu.

ISPITANICI I METODE

Analizirani uzorak predstavlja 115 učenika (91 učenica) dviju srednjih škola u Bjelovaru (Srednje medicinske škole i Opće gimnazije), starih približno šesnaest godina. Pretpostavili smo da će ispitanici te dobi biti realni u procjeni opisanih oblika zanemarivanja, te da imaju dovoljno iskustva da odgovore na sva pitanja (npr. pitanja vezana uz noćne izlaske).

Podatke za studiju smo prikupili anketom koja je priložena. Pitanja o zanemarivanju su formulirana prema odredbama Obiteljskog zakona, te su se odnosila na: slobodu pri izboru srednje škole (Članak 86.), tjelesno kažnjavanje (Članak 87.), brigu o zdravlju (Članak 91.), ostavljanje bez nadzora odrasle osobe u predškolskoj dobi (Članak 93.), noćnim izlascima (Članak 94.), praćenju školskog uspjeha ispitanika od strane roditelja (Članak 95.), poticanju djetetovih umjetničkih, tehničkih, športskih i drugih interesa od strane roditelja (Članak 95.), i ispitanikovom subjektivnom osjećaju zadovoljstva emocionalnom podrškom i bliskošću roditelja. Posljedice zanemarivanja tražili smo u slabijem školskom uspjehu i gubitku interesa za sudjelovanje u školskim i ostalim natjecanjima. Ostale podatke dobivene anketom nismo koristili u ovom radu.

Anketa je bila potpuno anonimna, anketiranje je vršila osoba koja nije uključena u rad. Po završenoj obradi ponovno smo posjetili ispitanike u njihovom razredu, obavijestili ih o rezultatima i prodiskutirali ih. Anketiranje svih ispitanika provedeno je u jednom danu, u rujnu 2002. godine.

Jedan upitnik nije bio pravilno popunjen, zbog čega smo ga odbacili.

Po obradi rezultata ispitanike smo podijelili u dvije skupine, odvojivši djecu koja su afirmirala pojedine oblike zanemarivanja od ostale djece. Značajnost razlika između skupina analizirali smo hi-kvadrat testom (9).

REZULTATI

Velik broj ispitanika (95,61%) afirmirao je pojedine oblike zanemarivanja ili kombinacije više oblika zanemarivanja.

Tablica 1. pokazuje odnos zanemarivanja i školskog uspjeha. Razlike između skupine djece koja su afirmirala pojedine oblike zanemarivanja i ostale djece u pogledu ostvarenog odličnog uspjeha na kraju prethodne školske godine nisu statistički značajne.

Tablica 2. pokazuje odnos zanemarivanja i sudjelovanja djece na školskim natjecanjima. Djeca koja su afirmirala iskustvo tjelesnog kažnjavanja češće su sudjelovala na županijskim takmičenjima ($p=0,01899$), kao i djeca čiju su roditelji redovito pratili njihov školski uspjeh ($p=0,01955$). U ostalim skupinama nema statistički značajnih razlika.

RASPRAVA

Sistematski rad učenika u školi zahtijeva uz određene sposobnosti i priličnu razinu sigurnosti u sebe, odvažnosti pred poteškoćama, samostalnost, inicijativu i motivaciju za učenje.(10). Samo autentični osjećaji sazrijeti u stabilnim obiteljskim odnosima daju mir i sigurnost (11,12,13), roditelji koji osjećaju djetetove potrebe usklađujući svoje ponašanje s djetetovim potičući njegovu kreativnost (14). Zanemarena djeca pokazuju teškoće u akademskom radu (15,16,17). To je razumljivo, jer znamo da se posljedice zanemarivanja djece očituju u većoj incidenciji psihijatrijskih simptoma, abuzusu alkohola i droga, delinkventnom ponašanju i općenito slabijem socijalnom funkcioniranju (18,19,20,21,22,23). Našom studijom nismo utvrdili statistički značajne razlike u pogledu broja odličnih učenika u skupini zanemarene djece u odnosu na ostalu djecu.. Na školskim natjecanjima bila su uspješnija djeca roditelja koji redovito prate njihov školski uspjeh, ali i fizički kažnjavana djeca. Nerealno velik broj djece koja su afirmirala iskustvo zanemarivanja (24) i nedostatak značajnih razlika između ispitivanih skupina ukazuje na pretjeranu strogost korištenih kriterija zanemarivanja. Gotovo da nije bilo djeteta koje nije afirmiralo noćne izlaske ili nezadovoljstvo roditeljskom podrškom i poticanjem vanškolskih aktivnosti ili neredovit dolazak roditelja na školske informacije. Kako smo kriterije zanemarivanja definirali prema Obiteljskom zakonu, zaključujemo da ih nije moguće primjenjivati izolirano, već uz kompletan uvid u djetetovu obiteljsku i socijalnu situaciju. U skupini naših ispitanika je fizičko kažnjavanje djece česta pojava (46,49% ispitanika je fizički kažnjavano više puta tijekom godine). Među ispitivanom djecom sigurno je bilo i doista zanemarene djece, 4 ispitanika su afirmirala zanemarivanje po svim ispitivanim kriterijima. Izdvojili smo te ispitanike i pribrojili ih skupini koja je afirmirala kombinaciju fizičkog kažnjavanja sa subjektivnim osjećajem

nedostatka roditeljske pažnje i potpore (15 ispitanika), te ih usporedili sa skupinom ispitanika kod kojih se ne javlja nijedan oblik zanemarivanja ili se javlja noćni izlazak bez pratnje kao jedini oblik zanemarivanja (54 ispitanika). Razlike između ispitivanih skupina opet nisu bile značajne. Djeca na zanemarivanje ne moraju reagirati isključivo destruktivnim modelom ponašanja, mogu odgovoriti «pretjerano dobrom prilagodljivošću». Takva djeca uporno nastoje udovoljiti zahtjevima i očekivanjima roditelja, preosjetljivi su na njihove znakove, troše mnogo energije da ispune njihova očekivanja, pa i u školi nastoje opravdati očekivanja roditelja. Dio djece raspolaže visokim urođenim sposobnostima, sposobni su udaljiti se od negativnih i destruktivnih obilježja kućne sredine i uživati u školskom okruženju i miru koji tamo vlada. U školi formiraju utočište i nadoknađuju što im kod kuće nedostaje. Među nastavnicima i profesorima traže oslonac, i skloni su se dobro vezati na takve osobe, ukoliko im oni pruže priliku za to. (25).

ZAKLJUČAK

Nismo našli značajnu razliku u postignutom školskom uspjehu između ispitanika koji su afirmirali zanemarivanje i ostalih ispitanika. Nedostatak značajnih razlika između ispitivanih skupina i nerealno velik broj djece koja su afirmirala iskustvo zanemarivanja ukazuje na pretjeranu strogost primijenjenih kriterija zanemarivanja. Konkretno kriterije nije moguće kvalitetno primijeniti bez potpunog uvida u obiteljsku i socijalnu situaciju ispitanika. Uspjeh neke djece koja su afirmirala više oblika zanemarivanja, pa vjerujemo da su doista bila izložena zanemarivanju, tumačimo zapažanjem da djeca na zanemarivanje ne moraju reagirati isključivo destruktivnim modelom ponašanja, već i tzv. «pretjerano dobrom prilagođenošću». Dio zanemarene djece zahvaljujući visokim urođenim sposobnostima i podršci okoline u školi pronalazi utočište, mjesto mira i osobne afirmacije.

PRILOG: ANKETA

ANKETA je potpuno anonimna, te Vas molimo da iskreno odgovorite na pitanja. Cilj ankete je analiza čimbenika značajnih za školski uspjeh.

1. Upišite na označeno mjesto ocjenu kojom ste završili prethodni razred. _____

2. Srednju školu koju sada pohađate odabrali ste:

- a) po vlastitom izboru
- b) po vlastitom izboru ali uz savjet roditelja
- c) po izboru roditelja

3. Na označeno mjesto upišite spol, tjelesnu težinu i visinu:

visina: spol: M Ž tjelesna težina: tjelesna

4. Fizičko kažnjavanje kao odgojnu mjeru Vaši roditelji primjenjuju:

- a) povremeno (u prosjeku nekoliko puta godišnje)
- b) često (u prosjeku 1 x mjesečno ili češće)
- c) nikada

5. Da li ste u dobi do 16 godina ostajali izvan doma nakon 23 sata, bez nadzora punoljetne osobe?

- a) ponekad (1 x mjesečno, ili češće)
- b) nikad

6. Dali ste ostvarili značajne rezultate (prva tri mjesta) na sportskim, stručnim ili drugim takmičenjima, na županijskom ili višem nivou?

- a) da
- b) ne

7. Da li ste u dobi do sedme godine života ostajali kod kuće sami ili pod nadzorom druge starije, ali ne punoljetne osobe?

- a) rijetko ili nikada
- b) ponekad (par sati tjedno)
- c) često (gotovo svakodnevno)

8. Da li pušite duhan?

- a) da (bez obzira na količinu dnevno popušanih cigareta)
- b) ne

9. Da li jedan od Vaših roditelja prati Vaš školski uspjeh informirajući se kod razrednika bar jednom tjedno?

- a) da
- b) ne

10. Da li roditelji posvećuju Vašim emocionalnim, društvenim i drugim potrebama:

- a) dovoljno pažnje i razumijevanja
- b) ograničavaju se na formalne, pretežno materijalne potrebe, ali se nedovoljno zanimaju za moje ostale, nematerijalne potrebe
- c) nedovoljno interesa posvećuju mojim potrebama

11. Roditelji podupiru i potiču Vaše umjetničke, tehničke, športske i druge aktivnosti:

- a) da
- b) ne

12. Ocjenjujući zdravstveno stanje zubi možete reći:

- a) imate jedan ili više izvađenih / umrtvljenih zubi, ali trenutno niti jedan pokvareni zub
- b) trenutno imate jedan ili više pokvarenih zubi
- c) imate potpuno sanirano zubalo, bez izvađenih / umrtvljenih zubi

LITERATURA:

1. Olweus D. Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti. Zagreb: Školska knjiga; 1998, str. 19.
2. Killen K. Izdani. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć; 2001, str. 27-32.
3. Obiteljski zakon. Narodne novine 1998; 162: 3915-3944.
4. Kazneni zakon. Narodne novine 1997; 110: 3461-3517..
5. Buljan_Flander G. Mogućnosti poboljšanja zaštite zlostavljane i zanemarene djece u našem društvu. U. Ajduković M, ur. Nasilje nad djecom u obitelji. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade RH; 2001, str. 47-9.
6. Cvitanović D. Za tri godine udesetorostručen broj nasilnika. Slobodna Dalmacija 2001 Stu 8; 23.
7. Matas Ž. Ove godine 89 slučajeva zlostavljanja djece. Slobodna Dalmacija 2001 Ruj 28; 21.
8. Rak-Šajn Jolanda. Silovatelji neporočni - zlostavljana djeca "roba s greškom". Večernji list 2002 Trav 30; 42.
9. Petz B. Osnovne statističke metode za nematematičare. 2. izd. Zagreb: SNL; 1985, str.235-260.
10. Gruden Z, Gruden V. Dijete-škola-roditelj. Zagreb: Medicinska naklada ; 1992, str. 146.
11. Miller A. Drama djetinjstva. Zagreb: Educa; 1995, str. 66-85.
12. Kohut H. Analiza sebstva. Zagreb: Naprijed; 1990.

13. Vasta R, Haith MM, Miller AS. Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap; str. 478-480.
14. Vasta R, Haith MM, Miller AS. Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap; str. 483-84.
15. Zolotor A, Kotch J, Dufort V, Vinsor J, Catellier D, Bou-Saada I. School performance in a longitudinal cohort of children at risk of maltreatment. *Matern Child Health* 1999; 3: 19-27.
16. Depression and maltreatment as predictors of social competence and social problem-solving skills in school-age children. *Child Abuse Negl* 1995; 19:1183-95.
17. Hoffman-Plotkin D, Twentymen CT. A multimodal assessment of behavioral and cognitive deficits in abused and neglected preschoolers. *Child Dev* 1984; 55: 794-802.
18. Schramm DD, Giovengo MA. Evaluation of Threshold: an independent living program for homeless adolescents. *J Adolesc Health* 1991; 12: 567-72.
19. Hammen C, Rudolph K, Weisz J, Rao U, Burge D. The context of depression in clinic-referred youth: neglected areas in treatment. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1999; 38: 64-71.
20. McGee R, Wolfe D, Olson J. Multiple maltreatment, attribution of blame, and adjustment among adolescent. *Dev Psychopathol* 2001; 13: 827-46.
21. Manly JT, Kim JE, Rogosch FA, Cicchetti D. Dimension of child maltreatment and children's adjustment: contributions of development timing and subtype. *Dev Psychopathol* 2001; 13: 759-82.
22. Piasecki JM, Manson SM, Biernoff MP, Hiat AB, Taylor SS, Bechtold DW. Abuse and neglect of American Indian children: findings from a survey of federal providers. *Am Indian Alsk Native Ment Health Res* 1989; 3:43-62.

23. Begin G. Sociometric status and social interaction: are the neglected children socially less active? *Percept Mot Skills* 1986; 63: 823-30.
24. Fabijanić S, Buljan Flander G, Karlović A. Epidemiološko istraživanje o učestalosti zlostavljanja u dječjoj dobi provedeno među srednjoškolskim učenicima Sisačko – moslovačke županije. *Pediatr Croat* 2002; 46: 169-73.
25. Killen K. Izdani. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć; 2001, str. 84-88.